

SELECTA

Des de la catedral de Barcelona

Canonge, Josep M. Martí i Bonet

26 de novembre de 2011

CATEDRAL DE BARCELONA

1. Les dues seus metropolitanes de Catalunya

Els dos arquebisbats de Catalunya són Tarragona i Barcelona. Aquest últim, però, és molt recent, car des del 1964 era arquebisbat depenent directament de la Santa Seu sense bisbats sufraganis, i a partir del 2004 fou erigit arquebisbat metropolità amb dues diòcesis sufragànies: Terrassa i Sant Feliu de Llobregat. Barcelona, però, manté una estreta relació amb els altres bisbes catalans, que junts formen la Conferència Episcopal Tarraconense.

2. Presència cristiana ja a finals del segle III

El cristianisme arrelà aviat en aquest territori de Barcelona, coincidint amb el procés de romanització. Hi ha indicis de vida cristiana ja a finals del segle III. Hom pot constatar la presència evangelitzadora de Sant Cugat, que fou màrtir durant la persecució de Dioclecià (a. 304). La tradició local està farcida de notícies d'altres màrtirs, com santa Eulàlia, sant Medir i el bisbe sant Sever. Aquests dos últims són dubtosos històricament.

3. Pretextat, sant Pacià i Gal-la Placídia

El primer bisbe de l'antiga Bàrcino conegut documentalment és Pretextat, que assistí al concili de Sàrdica l'any 343. Uns anys més tard ocupava la seu de Bàrcino el cèlebre sant Pacià (360-390), il·lustre escriptor i Sant Pare occidental. A les acaballes del segle IV en fou bisbe Lampi (a. 393-400), que conferí l'ordenació sacerdotal a Paulí de Nola. Pertany a aquesta època la basílica dedicada a la Santa Creu amb baptisteri exempt, localitzat després d'un excavacions a quatre metres dels peus de la catedral actual. Consta que durant el baix Imperi romà, en la invasió dels visigots, el rei visigot Ataülf i la seva esposa Gal-la Placídia establiren la capital a Barcelona, que fou una capital efímera perquè aviat Ataülf fou assassinat. Això ens fa pensar que a la ciutat existien dos grups de cristians, probablement dos bisbes i dues catedrals: una pels arrians i l'altra pels catòlics. En trobar testimonis arqueològics també a l'església de Sants Just i Pastor de Barcelona, hom considera la possibilitat que la catedral actual fos seu del bisbe arrià, i Sants Just i Pastor dels catòlics. El cert és que el bisbe de Barcelona Ugne (a. 580-589) es convertí al catolicisme en el famós concili de Toledo III (a. 589). Durant el domini visigòtic, Barcelona era una de les 14 diòcesis de la província eclesiàstica de la Tarraconense, i s'hi celebraren dos concilis generals de tota Hispània els anys 540 i 599. El 450 es creà el bisbat d'Ègara (Terrassa), desmembrat del territori de Barcelona que comprenia la zona prelitoral que anava des del Montseny fins a Pontons, i que subsistí fins la invasió àrab.

4. Els incòmodes francs

Els carolingis (segles IX-X) mai no veieren amb bons ulls l'antic estament episcopal visigot, que en cap cas no fou retornat a llurs antigues seus, al contrari, imposaren a l'episcopal clergues totalment fidels a l'imperi franc-germànic, oriünds no d'Hispània, sinó del regne dels francs. Així, a Barcelona, el primer bisbe després de quasi cent cinquanta anys de silenci, és un tal Joan (850), i poc després Ataülf (857-861); el tercer, Frodoí (861-890), va ser enviat per Carles el Calb a Barcelona per extirpar les restes de les estructures romano-visigòtiques.

5. Ràtzies sarraïnes

Barcelona, que depenia de Narbona abans que fos alliberada Tarragona (inici del segle XII), fou enormement sacsejada per les contínues ràtzies sarraïnes. Cal destacar-ne la del 852, i especialment la d'Al-Mansur (a.985). Sofriren molt –segons els testimonis escrits– els temples (catedral), arxius, peces d'art, biblioteques... Encara avui es pot constatar el flagell d'aquell cabdill en zones arqueològiques i en documents dels nostres arxius, com el pergamí del 987 de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, que és el testament sacramental de Muç, fill de Fruïà, on s'explica que el 6 de juliol de 985 Barcelona fou saquejada i incendiada, i els seus habitants morts o fet captius, entre els quals es trobava el propi autor del testament. La catedral de Barcelona, que era encara l'antiga basílica d'època paleocristiana, va ser destruïda.

6. Les xacres de l'Església

A partir del segle XI l'església barcelonina, estructurada sota el poder carolingi, s'organitzà a l'ombra dels poders civils emergents. Els bisbes que van des de Teodoric fins a Folc (a. 904-1099) es caracteritzen per llur total submissió a la casa vescomtal barcelonina. Es donaven molts casos de simonia, així per exemple el comte de Barcelona comprava, pignorava, testamentava... béns de l'Església, com podien ser les diòcesis, parròquies, abadies... tot estava a disposició del millor postor econòmic. Els mateixos bisbes –fins el temps de sant Oleguer, que imposà la Reforma Gregoriana– no eren res més que persones sotmeses a familiars dels comtes o els que havien pagat més. El mateix arquebisbe de Narbona, que havia de consagrar la catedral de Barcelona, comprava i venia càrrecs i béns eclesiàstics al millor postor. Féu això repetidament, i fou excomunicat pels papes reformadors.

7. Sant Oleguer, el millor bisbe de la història de la diòcesi de Barcelona

Sant Oleguer fou el bisbe més eminent de Barcelona, que tingué una gran influència sobre tota l'església llatina. Participà en molts concilis europeus i fou conseller de Ramon Berenguer III en la seva política ultrapirenaica, iniciada amb el casament del comte amb Dolça de Provença. Amb ell es completà la desitjada recuperació de la seu metropolitana de Tarragona, de la qual Barcelona depenia des del 1091 i de la qual fou nomenat arquebisbe (1118), bé que no deixà mai la mitra de Barcelona.

8. Monestir de Sant Cugat; franciscans, mercedaris i dominics

Dins aquest mateix període, entre els segles XI i XII, adquiriren gran importància els monestirs de Sant Cugat, Sant Llorenç del Munt i Santes Creus, que assoliren llur màxim esplendor, tot beneficiant la diòcesi en el camp religiós i cultural. Al segle XIII Sant Cugat tenia el patronatge sobre 64 parròquies barcelonines. Durant el segle XIII s'inicià la presència molt beneficiosa dels ordes mendicants, que arrelaren en diverses poblacions com Barcelona, Mataró o Vilafranca del Penedès. A l'entrada dels franciscans i dominics a la diòcesi, s'hi afegí la fundació el 1218 –a l'altar major de la catedral– de l'orde mercedari per sant Pere Nolasc, amb l'ajut del bisbe Berenguer de Palou II (1212-1241) i del rei Jaume I.

9. La mitra i el comtat de Barcelona. El bisbe era més bataller que pastor

La col·laboració d'aquest bisbe en la conquesta de l'illa de Mallorca (1229) valgué a la mitra de Barcelona l'obtenció del domini feudal sobre àmplies zones de Mallorca, com Andratx i altres indrets que conservà fins el segle XIX, tal i com demostra la munió de documents conservats a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. El 1233 Jaume I cedí a les fortes pressions del Papa i implantà amb l'ajut de sant Ramon de Penyafort la Inquisició pontifícia a Barcelona per combatre els càtars. La vinculació entre la mitra i el comtat de Barcelona fou molt intensa, i tant fou així que el comte és canonge de Barcelona a tot dret. El bisbe de Barcelona participa en molts dels afers del rei de la corona catalano-aragonesa, àdhuc en les batalles. La catedral era considerada gairebé com una dependència reial. El rei i la seva família, a través d'un pont al carrer dels Comtes, es traslladaven a un balcó que donava a la mateixa catedral sense sortir pràcticament del Palau Reial. Era tant la vinculació entre la corona i la mitra, que tots els èxits temporals, i fins i tot els espirituals, se'ls apropiaven mútuament. Els bisbes, abans de sant Oleguer, eren més batallers que pastors.

10. Per què es construí la catedral gòtica ? Mn. Cinto Verdguer

El mateix poeta Mn. Cinto Verdguer, canta en l'oda a la seu de Barcelona les excel·lents victòries de Catalunya en temps de Jaume I i Jaume II, afirmant que calia donar-ne gràcies a Déu i que la mateixa catedral gòtica era una expressió d'aquesta acció de gràcies.

*Quan de sa immensa glòria
Catalunya es vegé en la cimera
après d'haver collit en pau i en guerra
en tots lloredars de l'àmplia terra
llores de la victòria
aixecar-ne volgué una catedral.*

11. Síntesi d'una cronologia i d'unes obres. Tres catedrals

La nostra catedral de Barcelona l'anomenem Santa Església Catedral de la Santa Creu i de Santa Eulàlia. El primer esment documental de la Catedral de Barcelona com a "*Ecclesia Sanctae Crucis*", el trobem a la col·lecció de textos dels concilis visigòtics; concretament del de l'any 599 celebrat a la catedral paleocristiana de Barcelona. Aquest fet es troba en concordança amb la col·locació l'any 1913 d'una imatge de Santa Helena al pinacle del cimbori, a 85,5 m. d'alçada. Santa Helena fou la mare de l'emperador romà Constantí, que segons la tradició trobà la vertadera creu de Jesús a Jerusalem.

L'any 877 el bisbe de Barcelona Frodoí trobà les relíquies de Santa Eulàlia de Barcelona al cementiri de Santa Maria de les Arenes (Santa Maria del Mar), i les traslladà a la cripta de la catedral paleocristiana. D'aquí que sempre, després del 877, la catedral de Barcelona es denominarà de la **Santa Creu i Santa Eulàlia**.

Consta que hi ha hagut tres construccions de la Catedral: la **paleocristiana** que conserva un baptisteri de l'època del bisbe Sant Pacià (segle IV); la **romànica** que conserva el pòrtic de l'entrada de l'actual claustre, consagrada el 1058 en temps dels comtes Ramon Berenguer I i Almodis (ambdós enterrats a

les naus de l'actual temple); i finalment la gòtica, que es va iniciar l'1 de maig de 1298, durant el pontificat del bisbe Bernat Pelegrí. Aquestes obres foren continuades pel bisbe Ponç de Gualba. Segons consta a les làpides de l'entrada de Sant Iu de la catedral, en la construcció gòtica intervingué el rei Jaume II. Les obres gòtiques foren pràcticament acabades l'any 1430, durant el pontificat del bisbe Francesc Climent Saperà, conegut com Patriarca Saperà.

Malgrat que les obres duraren cent cinquanta anys, no es pogué acabar la façana principal abans de finals del segle XIX gràcies al mecenatge del banquer Manuel Girona.

12. Tres períodes de la catedral gòtica

La construcció de la **catedral gòtica té tres períodes**. En el **primer** es plantejà tot l'edifici: amb dues portes laterals recordant l'arquitectura italiana, planta de tres naus amb la mateixa alçada, un sol absis, girola i 10 capelles radials, el presbiteri, la cripta (en la mateixa ubicació que tenia en la romànica) i un fals creuer. Es coneixen alguns dels seus arquitectes, com exposarem tot seguit, i l'escultor Luppo de Francesco, de Pisa, que féu venir l'esmentat bisbe Ponç de Gualba, que es troba enterrat a la capella de la girola de la Transfiguració.

En el **segon** període les tres naus es perllonguen amb les capelles laterals fins arribar a l'alçada del reracor. Aquestes tenen una galeria superior que sembla s'amplià amb dues naus més i dona la sensació d'ésser un temple no pas convergent a una sola aresta (com és costum en les esglésies gòtiques), sinó divergent en nous espais per donar cabuda als nombrosos altars que els canonges i sacerdots adscrits a la mateixa catedral precisaven: un setanta altars en total. En temps actuals hi ha —ultra l'altar major i la cripta— 29 capelles a les naus laterals i 21 al claustre. En total 50 capelles, sense comptar les que hi havia al transsepte i pis superior.

En el **tercer** període té com a protagonistes el Patriarca Saperà (1410-1430), el bisbe Simó Salvador (1443-1445) i el bisbe Jaume Girard (1445-1456), i es va construir la base del cimbori, les capelles dels peus de l'església, i s'acabà el bonic claustre —en la mateixa ubicació que el romànic— amb vint-i-una capelles.

13. Dues làpides i febre constructiva

La construcció de la catedral gòtica —com indiquen les dues làpides que flanquegen la portalada de Sant Iu— es va iniciar el 1298. ¿Què passava a la ciutat de Barcelona al segle XIV, quan quatre grans temples es construïen simultàniament en un radi d'un quilòmetre? Estem parlant de Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, Sants Just i Pastor i la catedral de Barcelona, així com Santa Maria de Pedralbes. En el període 1291-1387, durant els regnats de Jaume II i Pere el Cerimoniós, a Barcelona hi havia molts diners i molta fe, i això motivà la construcció d'edificis tan monumentals. Ara —durant el segle XXI— hi ha pocs diners i poca fe, però hi ha molt entusiasme per part de l'Església, i la presència anual de tres milions de turistes. Això fa que els esmentats temples, juntament amb la Sagrada Família, tinguin un paper cabdal en la ciutat. Cal que nosaltres, amb senzillesa però amb competència, els presentem a tothom generosament i indicant els continguts de la nostra fe.

14. Les vacants dels beneficis finançarien en part les obres

Ens diuen els documents que el bisbe Bernat Pelegrí va iniciar les obres de la catedral aplicant durant deu anys els interessos de la primera anualitat dels beneficis vacants. Recordem que els beneficis representaven ingressos molt quantiosos per als eclesiàstics: percebien els interessos d'un capital que provenia de testaments i causes pies. Sols la catedral de Barcelona tenia tres-cents divuit beneficis; Santa Maria del Mar en tenia cent trenta-vuit; Santa Maria del Pi seixanta-tres... Així arribaven alguns diners procedents dels beneficis i de les multes que el bisbe imposava en les visites pastorals als parroquians.

15. Transició entre el romànic i el gòtic

De la primera dècada de construcció, sabem que tot anava lent i no en coneixem els arquitectes. Es va iniciar pels cossos corresponents a les dues grans portalades laterals: del claustre i de Sant Iu. És allí on s'assenten les torres que corresponen al creuer. Les finestres de mig punt veïnes a la porta de Sant Iu s'han de considerar romàniques de transició, així com la porta que dona a la catedral és en part romànica, i com podem trobar elements totalment romànics a la veïna sagristia.

16. El mestre mallorquí Jaume Fabré

Sembla que l'any 1317 s'arriba a un acord amb el mestre d'obres Jaume Fabré, el qual havia dirigit les obres del convent de Sant Domènec de Palma de Mallorca. Era molt conegut del bisbe Ponç de Gualba (abans ardiaca de Mallorca). El 23 de juny de l'esmentat 1317 el mestre Fabré signava un contracte amb el bisbe i el capítol que li atorgava el càrrec de director de les obres amb un salari de 18 sous setmanals. Una fortuna! Sota la seva direcció es va acabar la cripta (l'actual) i el deambulatori. Hi ha constància de l'activitat de Jaume Fabré en la construcció de la seu fins el 1339; precisament el 9 de juliol d'aquell any es realitzà el trasllat de les relíquies de santa Eulàlia del sepulcre vell al definitiu, i en aquestes cerimònies sempre l'esmentat arquitecte hi estigué present i actuà tancant el sepulcre.

17. Un gòtic agosarat i espectacular

Les obres, ja en el seu inici, pretenien harmonitzar uns espais molt agosarats: el deambulatori amb nou capelles radials permetia, gràcies als contraforts projectats a l'interior, oferir un joc de volums net en contraposició a la major fragmentació de l'espai i dels volums. Les capelles estan cobertes per ogives de sis trams, però en el deambulatori, en canvi, aquestes es transformen en quatre. Els diversos nivells d'alçada permeten l'entrada de llum enriquida per esplèndids vitralls (restaurats l'any 2011). Certament que la visió des de la girola de tota la traceria, joc d'arcs i ogives, és espectacular i difícilment comparable a altres catedrals mediterrànies.

18. Bernat Roca féu enfadar el rei Pere el Cerimoniós pel poc respecte al romànic

El 1358 el capítol encarregà la continuació de les obres al cèlebre Bernat Roca. Sota la seva direcció es van construir els primers trams de la volta major i de la galeria alta damunt les capelles, i es va començar el claustre. Roca emprà les

mateixes tècniques que li serviren en les obres que dirigia simultàniament al Palau Reial Major de Barcelona. L'any 1384 el rei Pere el Cerimoniós va escriure una carta a Bernat Roca molt enfadat perquè en els treballs d'enderroc de la seu vella s'havia tirant daltabaix i sense miraments el material que, en fer col·lisió amb el terra, va trencar les canonades que portaven aigua al Palau Reial. El rei demanava a Bernat Roca que les reparés. De Roca sabem que donà un dictamen negatiu de la construcció d'una sola nau de la catedral de Girona. Era un arquitecte al qual es feia molt cas, menys a Girona, on els canonges donaren el seu suport definitiu a la perillosa construcció de l'actual nau de la catedral gironina. Tanmateix a Barcelona fou un xic agosarat.

A la mort del mestre d'obres Roca (7 de desembre de 1380), sembla que el picapedrer Pere Viader el va substituir. El 1391-1392 s'avançà molt el campanar i els adornos exteriors de l'absis.

19. Arnau Bargués i la sala capitular

En els primer anys del segle XV trobem al mestre d'obres Arnau Bargués que ja inicia la sala capitular, actualment capella del Santíssim o de Sant Oleguer, dita també de Lepant. Arnau Bargués és qui va construir el palau del rei Martí al monestir de Poblet i el monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebrón.

20. El francès Carlí projectà la façana que no es féu fins el segle XIX

També cal fer especial esment del mestre d'obres francès anomenat Carlí, que projectà sobre pergamí el famós projecte de la façana –que serví en temps de Girona per a la construcció de l'actual façana neogòtica. Carlí també intervingué en la Seu Vella de Lleida.

21. Bartomeu Gual quasi acabà la catedral

Bartomeu Gual fou també arquitecte de la catedral durant els anys 1418-1422 actuant en el basament del cimbori. Per a aquest afer, va desplaçar-se el 26 d'abril del 1418, acompanyat del fuster Aiguens, fins a València, per veure el cimbori de la seu d'aquella ciutat. Bartomeu Gual acabà l'any 1417 l'última volta de la nau que toca els peus de l'església, i també treballà al claustre quasi acabant-lo. Andreu Escuder accedí al càrrec de mestre d'obres de la catedral el 1442, donant un impuls definitiu a les obres dels claustre.

22. A l'interior i exterior de la catedral hom pot repassar tota la història del gòtic català

L'interior de la catedral actualment és riquíssim en element arquitectònics, escultòrics i pictòrics, tots ells plens d'història, tradicions, i àdhuc llegendes que trobareu exposades en el nostre llibre *La catedral de Barcelona, història i històries* (Barcelona, 2009). Arquitectònicament podem afirmar que és un gòtic català clàssic, car la creació de capelles laterals gràcies als espais que es deixen entre contrafort i contrafort, i en ser de diverses alçades la nau central, les laterals i les capelles, permeten obrir buits o obertures per a les rosasses, ulls de bou i finestrals que donen molta llum i bellesa a l'interior. També a l'exterior, sobre les naus i capelles, es crea un joc de superfícies planes, retallades en algunes zones superior per contraforts voluminosos i arcbotants que remarquen l'harmonia i bellesa del més pur art ogival. Cada tram de les naus laterals es duplica en capelles profundes, cobertes per doble volta

d'ògiva, obertes amb finestrals al carrer, que sostenen unes tribunes d'una alçada similar a la de la nau lateral, i amb finestrals per introduir, com hem dit, la llum exterior a l'interior.

A l'exterior cal fer esment de les 161 gàrgoles, algunes d'elles molt comentades pels nombrosos guies turístics que cada dia expliquen la nostra catedral: l'elefant, el cavaller, l'unicorn, el llop...

El pilars interior que separen les naus i sostenen les voltes de creueria són de gran bellesa, i cadascuna d'elles és un conjunt fascicular de mitges columnes que porten fins a terra els arcs de les voltes. No hi manquen en ells les mènsules en forma de capitells, tots ells molt ben esculpits amb motius geomètrics i vegetals.

23. Claus de volta

Pel que fa a les claus de les voltes de la nau central, començant des dels peus de l'església, representen: 1/ el Pare Etern, feta per l'escultor Pere Joan (1418), on hi figuren l'escut del patriarca Saperà, 2/ el bisbe en processó i dos assistents canonges amb un gremial (del bisbe Planella, 1371...), 3/ una figuració de l'Anunciació, 4/ la clau de volta anomenada de la Misericòrdia, 5/ la clau de volta de santa Eulàlia, car a sota es troba enterrada la santa, 6/ i per últim la Crucifixió de Crist entre la Mare de Déu i sant Joan evangelista, el sol i la llum.

24. La capçalera de la catedral: visió exuberant del gòtic

Òbviament que l'espectacular capçalera a l'interior ofereix al visitant una visió exuberant del nostre gòtic. Els pilars fasciculars que separen la nau major de les laterals, condueix la mirada cap al joc de volums amb buits assolint un dels punts més reeixits. L'escassa diferència d'alçada entre l'absis central i el deambulatori, permet obrir grans arcades coronades per una esplèndida galeria de finestres tripartides i petites rosasses emplaçades entre els nervis de la coberta. També la girola en la part superior té obertures de grans finestrals calats, on es troba un dels conjunts de vitralls gòtics més notable. Es pot dir que la nostra catedral té dos triforis: un constituït per la galeria sobre les capelles i l'altre sobre els murs de l'intradós de les arqueries de la nau central. Aquest trifori dona la volta a tota la nau central i àdhuc al presbiteri.

A la planta del presbiteri hi ha un espaiós altar sobre els capitells de l'església paleocristiana, on hi ha la càtedra episcopal, del mateix autor que el sarcòfag de santa Eulàlia, Lippo di Francesco (segle XIV). També hi trobem el Sant Crist solemne que representa l'exaltació de la Santa Creu –patrona de la catedral–, de l'artista Frederic Marés (a. 1970). El retaule gòtic que seguia l'estructura dels dossers del cor (de Lochner) es troba a l'església de Sant Jaume de Barcelona.

25. La cripta de Santa Eulàlia. Quina meravella!

A la cripta de Santa Eulàlia es baixa per una àmplia escala, en els murs de la qual hi ha tres arcs conopials; lateralment manquen dues entrades de capelles que estan tapiades, essent la central la que condueix a la capella de la Santa. Sobre els esmentats arcs hi ha caps esculpits que possiblement representen

els mecenes que fan sufragar les despeses de la seva construcció; al centre hi ha el cap del bisbe Panella. La cripta és un espai íntim, amb sostre de poca alçada, però molt ben resolt mitjançant una coberta amb gran habilitat, feta a partir de dos trams de volta quasi plans i amb una disposició de volums dels murs pensada per assolir la major amplitud possible; l'envolta una galeria a la qual, segons la tradició, només tenien accés les dones, "però ben abillades". En el centre s'alça el sepulcre, treballat en marbre blanc i encara amb restes de policromia, tot guarnit amb relleus que representen diferents escenes de la vida i mort de santa Eulàlia: la seva estada a Sarrià de Barcelona, el seu ajusticiament, l'assotament, la crucifixió, l'intent de cremar-la viva, la mort de la santa, el trasllat de les seves relíquies en temps del bisbe Frodoí (878), i l'escena del clergue que torna el dit robat de la Santa. A sobre, cobrint el sepulcre, hi ha escenes del nou enterrament, durant el pontificat de Planella. S'han fet estudis que demostren que l'escultor és Luppo di Francesco de Pisa és l'autor (1327-1339). Òbviament aquesta és la gran joia de la catedral. Sabem que el 1326 Luppodi vingué a Barcelona amb una ambaixada pisana per tal de convenir la pau després de la conquesta catalana de Sardenya, i – segons demostren els estudis dels professors Josep Bracons de Barcelona i Maria Cardenal de Pisa–, en trobar-se a Barcelona, se li encarregà que fes aquesta obra per al bisbe Ponç de Gualba.

26. Les capelles del peu de l'església

Les dues capelles dels peus de l'església són: a l'esquerra la del Baptisme, i a la dreta la de la Immaculada. A la del Baptisme hi ha la pica baptismal de marbre de Carrara, de 123 x 180 cm. Té forma de copa amb arestes helicoïdals d'estil renaixentista. L'escultor és Onofre Julià Florentí (a. 1433). El vitrall representa l'aparició de Jesús a Santa Maria Magdalena, l'escena "*Noli me tangere*", i està emplomat amb grisalla pel mestre Gil Fontanet, segons projecte del gran pintor Bartolomé Bermejo (Barcelona 1495). A la paret dreta hi ha una làpida de marbre amb una inscripció llatina que afirma (erròniament) que els sis primers indians portats per Colom a Barcelona foren batejats a la catedral de Barcelona.

La capella de la Immaculada, també dita "de les claus", custodia les claus de les portes de les muralles de Barcelona, perquè durant la pesta que el 1651 la ciutat comtal patí, se li féu "vot" per demanar protecció contra l'epidèmia. L'escultura és de Josep M. Camps Arnau (Barcelona 1940). A la part esquerra hi ha el sepulcre de Francesc Climent Sapera, patriarca de Jerusalem i bisbe de Barcelona (1410-1430). Es diu que el seu cos és incorrupte. Tenia fama de sant.

27. Capelles de l'esquerra. El millor del millor barroc!

A l'esquerra, des de la nau lateral, s'obren vuit capelles fins arribar al fals transsepte o creuer:

- Capella de Sant Sever. El retaule barroc fou realitzat per Francesc Santacruz (a. 1683). És un retaule compost per tres cossos amb tres carrers i la predel·la. La imatge del sant està al mig. Al voltant d'ell hi

ha (de dalt a baix i d'esquerra a dreta): sant Sever pelegrí, sant Ramon de Penyafort, sant Sever predicant, el martiri de sant Sever, la imatge de sant Sever amb vestidures episcopals, la guarició del rei Martí l'humà, sant Pere Nolasc, i l'ordenació episcopal de sant Sever. En la predel·la hi ha santa Àgueda, el trasllat del cos de sant Sever de Sant Cugat a Barcelona gràcies al rei Martí l'humà, i santa Llúcia. Hi ha la làpida mortuòria del bisbe Simó Salvador (1433-1445).

- Capella de Sant Marc evangelista (patró dels sabaters). El retaule barroc és de l'artista Bernat Vilar (1683-1692). És un retaule de dos cossos i tres carrers, amb predel·la i portes laterals. Al mig hi ha la imatge de sant Marc. De dalt a baix i d'esquerra a dreta, apareixen: sant Amià bisbe i sabater, consagració episcopal de sant Marc, la Immaculada, sant Salvador d'Horta fent un miracle, sant Crispí i sant Crispinià, reis i màrtirs. A la predel·la, d'esquerra a dreta: translació del cos de sant Marc, crucifixió de Jesucrist, martiri de sant Crispí i sant Crispinià. A la portes, d'esquerra a dreta: Melquisedec i Aharon (pintors Francesc i Josep Vinyals). Als medallons sobre el retaule, l'esquerra a dreta: sant Josep i el Nen Jesús, el Pare Etern i la Santa Madrona. Als murs dels costats hi ha dos quadres del pintor Francesc Tramulles: sant Marc escrivint l'evangeli i la captura i martiri del sant.
- Capella de Sant Bernardí de Siena i Sant Miquel arcàngel. El retaule dels sants (1783-1785) és anònim. Té un cos central, on apareixen, d'esquerra a dreta: sant Miquel arcàngel, sant Bernardí (imatge central) i sant Antoni de Pàdua. A sobre la imatge de sant Jeroni, i a baix, com si es tractés d'una predel·la, la transfixió de santa Teresa.
- Capella de la Mare de Déu del Roser, amb retaule barroc d'Agustí Pujol (1617-1620). Està compost per dos cossos amb tres carrers, amb una escena de la coronació de Maria a la Mare de Déu en la part superior. De dalt a baix i de dreta a esquerra: Flagel·lació, Anunciació, Assumpció, la Mare de Déu del Roser, la Resurrecció, i la Nativitat del Senyor. A sobre, d'esquerra a dreta: sant Miquel, sant Llorenç i sant Jeroni. A l'altar, part frontal, hi ha una làpida sepulcral del canonge Guillem de Banyeres, del segle XIII, que féu una donació a la Pia Almoïna perquè cada dia donessin àpat a set pobres.
- Capella de Sant Bartomeu, Santa Isabel d'Hongria i Santa Maria Magdalena, amb retaule de sant Bartomeu i santa Isabel de Guerau Gener, deixeble de Lluís Borrassà (Barcelona, 1401). Té tres cossos i tres carrers, amb predel·la. Apareixen: l'exorcisme de la filla del rei Polemius, martiri de sant Bartomeu, predicació de sant Bartomeu escorxat, Calvari, sant Bartomeu i santa Isabel, santa Isabel cuidant leprosos, santa Isabel de genolls pregant, miracle pòstum de santa Isabel. A la predel·la, d'esquerra a dreta: l'Anunciació, la Nativitat del Senyor, la Mare de Déu i l'Infant envoltats de sants, santes i àngels, l'Epifania dels tres Reis, i la Presentació de Jesús al temple. Hi ha la làpida sepulcral del bisbe Cortés (1910).
- Capella de Sant Sebastià, Santa Tecla i l'immaculat cor de Maria, amb retaule del taller de Jaume Huguet (Barcelona 1486-1498). Retaule de tres cossos i tres carrers, on apareixen, de dalt a baix i

d'esquerra a dreta: santa Tecla al fossar de les feres, santa Tecla a la foguera, sant Nicasi, Jesús enmig dels doctors, santa Tecla i sant Sebastià amb el canonge donant agenollat (Joan Andreu Sorts), sant Sebastià destruint els ídols, i sant Roc. A la predel·la: sant Miquel Arcàngel, santa Maria Magdalena, l'*Ecce homo*, sant Joan Evangelista i santa Bàrbara. Al guardapols: l'Anunciació. A les portes: sant Joan baptista i sant Andreu.

- Capella de la Mare de Déu de l'Alegria, amb imatge d'aquesta Mare de Déu de Josep M. Camps i Arnau (Barcelona 1945). També hi ha la làpida sepulcral del cardenal Narcís Jubany i Arnau (†1996).
- Capella de la Mare de Déu de Montserrat. Presideix la imatge d'aquesta Mare de Déu: escultura d'alabastre del taller de Maurici Raud, policromat per J. Barbero (1945). Al voltant de la imatge hi ha pintures de Lluís M. Güell (Barcelona 1940), que representen: sant Ignasi de Loiola, sant Antoni M. Claret, sant Josep de Calasanç i sant Pere Nolasc, tots ells pujant a Montserrat.

28. Capelles de la girola

Les capelles que s'obren a la girola, començant per l'esquerra, són:

- Capella de les ànimes del Purgatori i Glorificació de la Mare de Déu. El retaule barroc, de les anteriors advocacions, és fet a l'oli sobre tela i talla daurada i policromada, de l'escultor Marià Muntanyà, del daurador Francesc Mas i el pintor Joan Gallart (Barcelona 1709-1711). És un gran quadre de la glorificació de la Mare de Déu, sant Joaquim i santa Anna. A sobre hi ha la Santíssima Trinitat, i flanquegen les escenes del naixement de la Mare de Déu i la seva presentació al temple. A sota hi ha escenes del Purgatori i una urna de plata amb relleus que representen: Herodes i la matança dels sants Innocents, de l'argenter Antoni Mateu del segle XVI. Fou costejat amb el llegat del canonge Francesc Valeri. Al costat dret hi ha el sepulcre de Ramon d'Escales (1386-1398), gòtic, d'alabastre, i amb figura jacent, de l'escultor Antoni Canet (Barcelona, 1409). En la part superior hi ha el Pantocràtor rebent l'ànima del difunt. Al mur esquerre, al costat de la porta que condueix a l'ascensor, hi ha una làpida de marbre recordatori de la concessió del títol d'Arxidiòcesi al bisbat de Barcelona (any 1964).
- Capella del Cor de Jesús, amb una imatge de talla policromada de Vicenç Vilarrubias i Valls (Barcelona, 1940).
- Capella de la Mare de Déu de la Mercè, amb retaule barroc de l'escultor Joan Roig, policromat per Francesc Viladomat, i sufragat per Pere Roig i Martorell, sagristà i canonge de la catedral (Barcelona, 1688). Al centre hi ha un gran relleu de la fundació de l'orde de la Mercè (a. 1218), amb les representacions del jove rei Jaume I, sant Ramon de Penyafort, sant Pere Nolasc, Berenguer de Palou II bisbe de Barcelona, la Mare de Déu de la Mercè, i santa Eulàlia. Al dos costats hi ha sant Pere i sant Silvestre. En la part inferior: sant Gregori el gran i sant Francesc d'Assís. També hi ha un frontal d'argent repujat amb l'escut mercedari.
- Capella de Santa Clara d'Assís i Santa Caterina d'Alexandria, amb el seu retaule gòtic de Miquel Nadal i Pere Garcia de Benavarri, ofert

per Sança Ximenis de Cabrera (Barcelona, 1454-1458). Retaule amb tres cossos i cinc carrers, amb predel·la i portes. De dalt a baix i d'esquerra a dreta: ingrés de santa Clara al convent, santa Clara foragita els infidels, mort de santa Clara, sant Nicolau de Bari, santa Bàrbara, sant Bernardí de Siena, el Calvari, santa Clara i santa Caterina (central), sant Lluís de Tolosa, santa Àgata, sant Vicenç Ferrer, esposalles místiques de santa Caterina, martiri de santa Caterina, i mort de santa Caterina. La predel·la, d'esquerra a dreta: l'Oració a l'hort de les oliveres, l'*Ecce homo*, i *Noli me tangere*. A les portes: santa Eulàlia i santa Lúcia. Als murs laterals: lapidació de sant Esteve, i l'alliberació miraculosa de Galcerà Pinós, pintures de Francesc Tramulles (Barcelona, 1763).

- Capella de Sant Martí de Tours i Sant Ambròs de Milà, amb retaule gòtic d'aquest sant al tremp sobre fusta, de Joan Mates de Girona (Barcelona, 1415). Té tres cossos i tres carrers, on apareixen de dalt a baix i d'esquerra a dreta: el naixement de sant Ambròs i prodigi de l'eixam d'abelles, somni miraculós de sant Martí, consagració de sant Ambròs com a bisbe de Milà (central), sant Martí parteix la seva capa, consagració de sant Martí com a bisbe de Tours, i predicació de sant Ambròs. A la predel·la, d'esquerra a dreta: sant Pere, la Dolorosa, Jesucrist assotat, sant Joan i sant Pau. En els murs laterals: Jesús en el llac de Galilea, i Jesús dormint sobre la barca de pintor anònim (Barcelona, segle XVIII).
- Capella de Sant Gabriel arcàngel i santa Helena. El retaule gòtic és de Lluís Borrassà (Barcelona, 1381-1390), i consisteix en tres cossos i cinc carrers. Trobem, de dalt a baix i d'esquerra a dreta: la visió de Daniel, l'aparició de l'àngel sobre el riu Hidkel, dubte de sant Josep, revelació de l'àngel a Daniel, anunci de Zacaries del naixement de sant Joan Baptista anunci als pastors, Calvari, Anunciació (central), els tres Reis d'Orient dormint al mateix llit mentre l'àngel els avisa, oració a l'hort de les oliveres, Ascensió, Fugida a Egipte, les tres Maries davant del sepulcre, i anunciació del traspàs de Maria. A la predel·la, d'esquerra a dreta: la Nativitat, l'Epifania, la Presentació al temple, i la Coronació de la Mare de Déu. Hi ha dues pintures del segle XVIII, representant la coronació d'espines i l'oració a l'hort de les oliveres. També hi ha una escultura de santa Helena.
- Capella de Sant Joan Baptista i Sant Josep, amb retaule dedicat a sant Joan, talla barroca d'escultor anònim, pintat per Joan Mates Gironí (Barcelona, 1577). El retaule té tres cossos i cinc carrers: l'anunciació a Zacaries, penediment de sant Joan, oració a l'hort de les oliveres, naixement de sant Joan Baptista, sant Joan a la presó, la flagel·lació de Jesucrist, evangelista, sant Joan Baptista (central), sant Josep (escultor J. Costa), evangelista, la visitació, el banquet d'Herodes, la coronació d'espines, sant Joan predicant, la degollació de sant Joan Baptista, i camí del Calvari. A les portes: sant Josep amb la vara florida, i sant Joan Baptista. Hi ha un tapa-retaule, amb unes grans sarges pintades per Joan Mates (1577), que és l'Anunciació i altres temes.
- Capella de la Transfiguració del Senyor, amb retaule gòtic al tremp sobre fusta pintat per Bernat Martorell (Barcelona 1452), costejat

amb el llegat del bisbe Simó Salvador (1433-1445). Retaule de dos cossos i tres carrers, on de dalt a baix i d'esquerra a dreta es representen: els apòstols adormits en la transfiguració, la multiplicació dels pans i peixos, el Calvari, Jesús amb sant Pere, Jaume i Joan, Moisès i Elies (central), Jesús amonesta els apòstols que no revelin la visió, i miracle de la conversió de l'aigua en vi en les noces de Canaa. A la predel·la: Jesús conversant amb la samaritana, descendiment de la Creu, els miracles de l'expulsió d'un dimoni i de l'hemorroïsa. En una arcossola hi ha la sepultura de Ponç de Gualba, que fou bisbe de Barcelona entre els anys 1303 i 1334, i gran impulsor de les obres de la catedral. Sobre la sepultura hi ha el Calvari del mestre Jaume Cascall (segle XIV). També hi ha una escultura exempta de sant Benet, de J.M. Camps i Arnau (Barcelona, 1932).

- Capella de la Visitació de la Mare de Déu, amb retaule gòtic al tremp sobre fusta, costejat pel canonge Nadal Garcés el 1470, als qual trobem representat agenollat al peu del retaule; és de pintor anònim (Barcelona, 1466-1475), i està compost per tres taules: a la central hi ha la visitació de la Mare de Déu a la seva cosina santa Isabel, flanquejada per una taula de sant Lluç evangelista i l'escena del martiri de sant Sebastià. A l'esquerra de la capella hi ha el sepulcre de Berenguer de Palou II, bisbe entre els anys 1212 i 1241, dins un arcossola de pedra de Montjuïc sostingut per columnes (Barcelona, segle XIII). A la dreta hi ha la làpida sepulcral de Pere Martínez de San Martín (1833-1849). També hi ha la imatge exempta de Sant Jordi, de Ferran Mauris (Barcelona, 2002).
- Capella de Sant Antoni Abad, amb retaule barroc de talla policromada i daurada, d'escultor anònim, daurat per Joan Moxí (Barcelona, 1712). Una gran escultura de sant Antoni Abad presideix el retaule, i apareix flanquejat per dues escultures de la Mare de Déu del Carme (recent, de l'escultor Josep Barbero) i sant Francesc d'Assís. La predel·la té tres compartiments: miracle de la mula de sant Antoni de Pàdua, temptacions de sant Antoni Abad, i miracle de sant Francesc d'Assís. A sobre del retaule hi ha la imatge de sant Domènec de Guzmán. Hi ha dues grans pintures: la visita de sant Antoni a l'ermità sant Pau, i les temptacions de sant Antoni.

Segueix la girola amb l'entrada a la sagristia, on hi ha pintures anònimes de sants bisbes de Barcelona, un Crist crucificat, dues grans pintures de Jesús camí dels Calvari, i un tapís, tot del segle XVIII. En la part que dona al campanar es troben vestigis de finestres romànics del segle XII.

29. Capelles de la dreta

Les capelles del costat dret, començant pel fals creuer, o sigui per la porta que dona al claustre, fins la del Sant Crist de Lepant, són:

- Capella de Sant Pacià, bisbe de Barcelona, amb el retaule barroc dedicat a sant Pacià i a sant Ignasi de Loiola, de l'escultor Joan Roig, ofert per Vicenç Massanet, beneficiat de Sant Sever de Barcelona

(Barcelona 1689). El retaule consta de tres cossos i tres carrers, on apareixen de dalt a baix i d'esquerra a dreta: sant Vicenç, sant Ignasi de Loiola presentant al Papa el llibre d'exercicis, sant Pacià (imatge central), sant Benet i mort de sant Pacià. A la predel·la, d'esquerra a dreta: l'Anunciació (Maria amb el cistellet de les seves labors), Sant Sopar (en l'escena es troba entre els apòstols sant Ignasi de Loiola), i l'adoració dels pastors. A les dues portes: santa Tecla i santa Eulàlia amb la palma del martiri. Tot el retaule és coronat per un relleu que representa sant Mateu. Sobre l'altar hi ha una imatge de sant Ignasi jacent, de l'escultor Andreu Sala (1687). Davant l'altar, a terra, hi ha el sepulcre del bisbe Joan Dimas i Loris (1576-1598). Hi ha una escultura exempta de la Mare de Déu de Fàtima.

- Capella de la Mare de Déu del Pilar, amb el seu retaule barroc d'escultor anònim del segle XVII. Presideix la imatge de la Mare de Déu del Pilar, flanquejada per la de santa Tecla i la de Santa Bàrbara. A sobre sant Nicolau de Bari. El mur esquerre hi ha el mausoleu de l'arquebisbe de Barcelona Gregorio Modrego i Casaus (1943-1967), de l'escultor Frederic Marés (Barcelona, 1972). A la dreta hi ha el monument (recent) dedicat a sant Josep Mañanet i Vives, de l'escultor Francesc Carulla.
- Capella de Sant Pau i Sant Gaietà, amb el retaule barroc dels sants del segle XVIII, de talla policromada i daurada, traça de Francesc Tramulles, escultor Joan Grau, i daurador Francesc Petit (1770). Les despeses foren costejades pel canonge Josep Nadal i Ferrer. Hi ha tres escultures: la del centre representa sant Pau, i als seus costats sant Domènec de Guzmán i sant Pere Màrtir. A sota hi ha sant Gaietà. El conjunt és coronat per una pintura a l'oli sobre tela de santa Cecília i sant Restitut.
- Capella de Sant Ramon de Penyafort (1185-1275), amb el sepulcre del Sant. És de marbre policromat, d'escultor anònim (Barcelona, segle XIV). El sepulcre fou traslladat del convent de Santa Caterina a la catedral de Barcelona després de la desamortització de Mendizábal (1835). Les escenes en relleu són, de dreta a esquerra: miracle de Tossa, sant Ramon de Penyafort confessor dels pobres, mort de sant Ramon de Penyafort, miracle de la Sagrada Forma, curació d'una dona, sant Ramon confessant al papa Gregori IX, sant Ramon escrivint les decretals de Gregori IX, curació d'una dona i curació de malalts que toquen el seu sepulcre als peus de l'altar: llosa sepulcral del primer mausoleu amb les relíquies del Sant.
- Capella de Sant Pancràs i Sant Roc. El retaule barroc és de talla policromada i daurada, d'autor anònim (Barcelona, segle XVIII). Té tres cossos i tres carrers, on es representen de dalt a baix els Doctors de l'Església als dos costats. A la predel·la trobem sant Antoni de Pàdua, santa Eulàlia i sant Felip Neri. Corona el retaule sant Roc. Hi ha un frontal repujat i d'argent.
- Capella de Sant Josep Oriol, amb altar d'estil modernista. Presideix una imatge del Sant de l'escultor Agapit Vallmitjana (Barcelona, segle XIX). Al mur lateral esquerre hi ha el mausoleu del cardenal Casañas de marbre de Carrara, dins un arcosoli i sostingut per quatre columnes de l'escultor Josep Llimona (Barcelona, 1909). La reixa que

tanca la capella és del ferrer Joan Scot, que cobrà per ella 200 lliures.

- Capella dels Sants Cosme i Damià, amb el retaule gòtic d'aquests sants, també anomenats "Sants metges". La tècnica emprada és el temps sobre fusta (1453-1455), i els autors són el pintor Bernat Martorell (1452) i el seu deixeble Miquel Nadal. Fou costejat pel beneficiat Mn. Francesc Desplà. El retaule té dos cossos i tres carrers, on es representa de dalt a baix i d'esquerra a dreta: el guariment de sant Pal·ladià, la presentació de sant Cosme i sant Damià al procònsol, la Mare de Déu i l'infant Jesús amb els àngels músics, sant Cosme i sant Damià (central), flagel·lació dels sants, i els sants martiritzats a la foguera. A la predel·la: decapitació dels sants i dels seus tres germans, *Ecce Homo*, i miracles pòstums dels sants Cosme i Damià. A les portes trobem representat sant Iscle. En el mur esquerre hi ha el sepulcre de Sança Ximenis de Cabrera, gran benefactor de la catedral, gòtic i d'alabastre, dins un arcosoli amb dos escuts dels Cabrera, de l'escultor Pere Oller (Barcelona, 1436). Sobre el sepulcre, i dins l'arcòsoli, hi ha la pintura mural al tremp sobre arrebossat (Barcelona, 1438-1450) de l'artista Lluís Dalmau. Hi ha una escultura exempta de sant Antoni de Pàdua que abans estava a la capella de Sant Antoni Abat, d'escultor desconegut i policromia de Joan Moxí. Reixa del forjador Joan Vilalta (1450), per la qual cobrà 335 florins.

30. Una capella amb tres noms

- Capella del Santíssim. Té tres noms: del Santíssim Sagrament, del Sant Crist de Lepant, i de Sant Oleguer. Aquest últim, Oleguer, era fill de Barcelona, i visqué aquí entre els anys 1060 i 1137. Fou escolanet de la catedral, canonge degà, i després d'ésser prepòsit de Sant Adrià del Besòs i abat de Sant Ruf d'Avinyó, arribà a ser nomenat bisbe de Barcelona, arquebisbe de Tarragona, i legat papal en la croada de reconquesta d'Hispania. Li agradava autodenominar-se "servidor" de les catedrals de Barcelona i Tarragona. Fou el gran conseller del comte Ramon Berenguer III, a qui aconsellà casar-se amb Dolça de Provença, i més tard també suggerí al seu fill Ramon Berenguer IV que fes el mateix amb Peronella d'Aragó. Assistí i fou ànima de la majoria de concilis reformadors. Quan ell parlava tothom acceptava les seves propostes, àdhuc el Papa. El seu cos incorrupte està sepultat darrere mateix del seu altar dins un cambril, profusament guarnit. També es diu altar del Sant Crist de Lepant perquè sobre el sepulcre de sant Oleguer es venera aquesta imatge. Es diu que aquest Crist estigué present en la galera capitana de Joan d'Àustria en la mateixa batalla de Lepant (a. 1571). Després d'ella, el germanastre de Felip II la va donar a Barcelona. Per últim, aquest també és conegut com l'altar del Santíssim Sagrament, perquè s'hi conserva amb un ric sagrari la reserva del pa eucarístic. El recinte, abans de convertir-se en capella, era la sala capitular dels canonges, i en la part que dona a la basílica hi havia dues capelles més laterals. La capella té una magnífica volta estrellada que la cobreix amb arcuacions ogivals i nervis convergents a les claus de volta, que són vuit. En elles trobem representats els doctors de l'Església, el

Pentecosta (clau central), la Mare de Déu, els dotze apòstols, i l'Esperit Sant en forma de colom, fetes per l'escultor Joan Claperós (1454). A terra, davant l'absis, a la planta, hi ha els sepulcres dels bisbes de Barcelona Lluís Sans (1612-1620) i Manuel Irurita (1930-1936). Com hem dit, a la part superior, en una gran fornícula, es troba el Sant Crist de Lepant. A sota hi ha el monument sepulcral de sant Oleguer, amb la figura del sant jacent, esplèndida, de l'escultor Ç'Anglada (Barcelona, 1406), i una urna d'alabastre barroca esculpida per Francesc Grau i Domènec Rovira. El sagrari és de bronze daurat amb esmalts, i el seu interior està ornamentat com si es tractés d'un gran saló de Versalles. Fou fet pels tallers Corberó i per l'Escola Massana l'any 1952. Per últim, cal advertir que la imatge de la Dolorosa que es troba al costat del Sant Crist de Lepant és de l'escultor contemporani Josep Barbero, i substitueix una imatge de Ramon Amadeu que es custodia al Museu Capitular (Arxiuet).

31. L'orgue dels Santíssim

A l'esquerra de l'altar del Santíssim, hi ha un bonic orgue barroc del 1712, construït per Josep Buscà i pintat per Joan Gallart. Recentment ha estat restaurat per l'organista Blancafort de Collbató, i restaurat en la pintura per Josep Barbero (1974).

32. Els sarcòfags reials i comtals

Al mur esquerre, abans de la capella de les ànimes, es troben dos sarcòfags amb l'escut del rei d'Aragó. N'és l'escultor Frederic Marés (1990). En ells hi ha les despulles del rei Alfons III el Lliberal (†1291), fill de Pere el Gran, el príncep Frederic (†1320), fill del rei Alfons IV el Benigne, el príncep Jaume comte d'Urgell (†1347), fill del rei Alfons IV el Benigne i el de les reines Constança de Sicília (†1302) muller de Pere el Gran, Maria de Xipre (†1322) muller del rei Jaume II i Sibilla de Fortià (†1406) muller del rei Pere del Cerimoniós.

Davant de tots aquests sarcòfags reials, es troben al mur dret, després de la sagristia, dos sarcòfags recoberts de vellut vermell que –segons diu la inscripció pintada en el mur per Enric Ferrandis el 1545– contenen les restes dels comtes de Barcelona Ramon Berenguer I el vell i la seva esposa Almodis, que assistiren a la consagració de la catedral romànica el 1058. Tanmateix hi ha historiadors que manifesten els seus dubtes referents a que Almodis estigui enterrada en aquest sarcòfag i diuen que és Peronella, esposa de Ramon Berenguer IV, car consta que fou enterrada, segons testament, a la catedral de Barcelona.

33. L'orgue major

També cal observar amb gran admiració l'orgue major de la catedral que es troba sobre la volta que dona a la portalada de Sant Iu. Fou construït entre el 1537 i 1539. Gran part d'ell és una esplèndida mostra de talla renaixentista. La caixa és estructurada con el bancal d'un retaule. Tot ell es tapava amb grans sarges pintades per Pere Serafí, que es conserven en el Museu Capitular i en

les dependències convertides en Museu de Sant Sever, davant de la portalada de Santa Eulàlia del claustre.

34. El gran mestre del gòtic internacional

Parlar del cor de la catedral és l'equivalent a parlar de l'obra mestra del gran escultor Pere de Ç'Angalda –o, com hem dit abans, Sanglada– que representa la immersió dins el gòtic internacional i és el creador d'una autèntica escola que entre els seus membres compta amb Pere Oller i Antoni Canet, tots ells els mestres més importants de Catalunya durant el primer terç del segle XV. El nostre Pere Ç'Anglada fou l'autor de la magnífica escultura que es troba a dalt del monument sepulcral de sant Oleguer, com hem explicat en parlar de la capella del Santíssim.

35. L'esclau Jordi Joan aconseguí la llibertat gràcies al seu bon fer en el cor

El bisbe de Barcelona Pere Planella (1371-1385) fou qui féu iniciar aquesta gran obra, tanmateix el seu successor Ramon d'Escales –antic bisbe d'Elna– fou qui concretà amb tots els detalls com es volia fer el nou cor de la catedral. L'any 1390 s'inicià la construcció dels murs laterals de tancament del cor entre l'intercolumni de la nau central. Es tracta d'un parament calat i amb mènsules per unir els arquets amb les cares dels profetes, verges, patriarques, Sants Pares, Patriarques... que esculpí Jordi Joan, antic esclau del també escultor Cascalls. Aquests mateixos escultors van rebre l'encàrrec de l'escala del púlpit annex al mateix cor. Es diu que com a recompensa Jordi Joan obtingué la llibertat, deixant d'ésser esclau de Cascalls.

36. Ç'Angalda comença a treballar

Sabem que Pere de Ç'Anglada va examinar abans els cors de Girona, Elna, Narbona, Carcassona, Bruges... Volia fer una obra perfecta. A Bruges comprà la fusta de raure. L'obra la començà el 4 de maig de 1394. Va projectar el cadiram, la trona o púlpit, els tabernacles o dosser, les misericòrdies... L'obra de Ç'Anglada va durar uns sis anys de forma continuada. Sabem que el 1403 completà amb els seus col·laboradors esmentats la trona o púlpit que dóna la sensació que està volant gràcies als àngels que es troben en la part inferior. Entre les moltes figures que es troben en la part externa del púlpit, destaquen santa Eulàlia, Jesucrist, sant Pere i sant Pau, i la Mare de Déu que ofereix a Jesús la “paraula de Déu” amb un llibre a la mà esquerra. Sembla ser que en un principi sols hi havia una filera de setials.

37. Les misericòrdies

Les misericòrdies del cor són uns seients –diríem– supletoris (en forma de capitell o mènsules) que serveixen per estar asseguts i perquè, alhora, sembli que hom està dret. Es diu que els constructors del cor tenien “misericòrdia” o compassió de veure els canonges tantes hores drets. Precisament gran part d'aquestes misericòrdies i dels medallons que es troben en cada setial, foren esculpides pel nostre Ç'Anglada i els seus col·laboradors. En elles hi ha escenes representades amb gran elegància i harmonia amb tot el cadiram: figuracions d'animals i representacions d'esperit burlesc, satíric o moralitzant, visions que expressen el sentit de la vida en la societat del moment, i àdhuc en els seus jocs i costums; escenes amoroses, el diable exorcistat, el cavaller

burlat, el galant bastonejat, escenes musicals, homes salvatges dansant, simis, gossos o fauna real o imaginària imitant les tasques habituals de l'home... Sabem que el cor el va continuar Macià Bonabe (1459), i que Michael Lochner i Johan Kassel van ser els encarregats del tallar els esvelts dossers i pinacles. Tot el conjunt s'acabà el 1497.

38. El Toisó d'Or inici de l'ONU

Uns anys més tard, el 1519, es celebrà el capítol general dels cavallers –tots els sobirans d'Europa– de l'Orde del Toisó d'Or, presidit per Carles I (V), i d'aquí que en els setials trobem la representació de tots els escuts dels sobirans convocats. Fou una assemblea de pau, i alguns historiadors l'arriben a interpretar com si fos l'inici de l'Organització de les Nacions Unides.

39. El millor escultor renaixentista espanyol

Bartolomé Ordóñez fou un dels millors escultors renaixentistes espanyols (per no dir el millor), i d'això en tenim un bon exemple en la seva obra al rerecor o frontís exterior i a les mampares de fusta que protegeixen els extrems del cadirat baix i alt del cor de la catedral de Barcelona. El famós ardiaca Desplà – que està enterrat en la sala capitular nova– va impulsar Ordóñez a realitzar l'esmentada obra, que fa pensar en l'italià Donatello per l'ús que fa de l'*stacciato* o relleu molt baix, basat en un delicat joc de plans i perspectives. Una autèntica meravella per la seva precisió i obvi encert en un espai tan reduït. Sabem que *exprofeso* viatjà a Itàlia l'any 1517 per veure aquesta tècnica i per comprar marbre. La seva mort, però, el va interrompre i deixà l'obra inacabada en el rerecor, arribant a esculpir part del fris: les estàtues de sant Sever i de santa Eulàlia, i dos plafons. Tot el conjunt, flanquejat als extrems per sengles fornícules, està emmarcat per un basament amb motius ornamentals de repertori grotesc i un entaulament també de caràcter clàssic renaixentista. En el mateix segle XVI, el pintor Joan de Borgonya fou l'autor de la policromia dels respatlles del cadiram alt del cor. Aquestes obres del rerecor motivaren que es traguessin dos setials que estaven a la sagristia, però que actualment es troben en el Museu Nacional d'Art de Catalunya (Montjuïc).

40. El claustre. Tres entrades

El claustre de la catedral de Barcelona s'integra plenament en la ciutat gràcies a què és molt visitat i gràcies a què té tres entrades que fan d'ell un carrer més de la ciutat comtal. Les tres entrades són les següents: la de la Pietat, la de la porta de Santa Eulàlia i la de la capella de Santa Llúcia, que roman oberta (amb el Santíssim) quan es fa la visita turística a tota la catedral de les 13h a les 17h. En la primera hi ha un arc conopial cenyit per alts pinacles finament guarnits; aquesta ha estat recentment restaurada (2011). Dins l'arc conopial hi ha un timpà de talla amb relleus de l'artista alemany Michael Lochner, tot i que l'original es troba en la capella annexa de Sant Sever i l'escultor Barbero n'ha fet una reproducció (1972). Hi ha les figures, en relleus, de Crist i la Mare de Déu emmarcades pels símbols de la Passió. I als peus de Crist apareix el donant, o sigui el canonge Berenguer Vila.

La portada de Santa Eulàlia es troba emplaçada al carrer del Bisbe. Té un arc conopial flanquejat per dos grans pinacles gòtics, i dins el timpà hi ha una imatge –també reproducció de Barbero– de santa Eulàlia. L'original es

conserva al Museu de la catedral i és de Claperós. A banda i banda de la imatge, es troben esculpits els escuts del bisbe-patriarca Saperà, que és qui costejà les obres de la galeria de Ponent del claustre. Sobre la imatge un dosseret i una petita imatge del Pare Etern.

La portada de Santa Llúcia és romànica, amb arquivoltes de mig punt, i a sobre un gran finestral també romànic. Tota l'entrada es corona per una espadanya de dos vuits. La capella antigament esdevenia la capella autònoma del Palau Episcopal sota l'advocació de les Onze Mil Verges. Fou durant la finalització del claustre que aquesta quedà adherida a ell. A l'interior trobem una volta d'arc ja una mica apuntat; recordem que ens trobem en l'època de transició entre el romànic i el gòtic. Al mur de la dreta es troba el sarcòfag dins un arcosoli d'Arnau de Gurb, bisbe de Barcelona, i a l'altra banda el del canonge Colom. L'altar està dedicat a santa Llúcia, amb pintures de Martí Nuet (1972). Hi ha làpides sepulcral de gran interès pels gremis i personatges de Barcelona.

41. Les taronges i les oques del claustre

La primera galeria del claustre que es va construir va ser la més propera a la basílica, mentre que la galeria que dona al carrer del bisbe fou l'última que es va construir. Les capelles resulten més profundes que les de les naus laterals de la basílica. Cada una tenia un patró. El jardí antigament tenia tarongers, però des del 1877 s'hi van plantar magnòlies i palmeres. Al costat del bonic brollador amb la clau de volta que representa sant Jordi, obra de Claperós, hi ha un estanc amb tretze oques evocant els tretze anys que tenia santa Eulàlia quan va ser martiritzada. La decoració del claustre guarda un sentit programàtic en les mènsules dels conjunts de pilars que donen obertura a l'interior del claustre: la llegenda de l'Arbre de la creu, la comparació mística entre l'arbre del Bé i el del Mal amb la Creu de la crucifixió de Crist. És molt important l'accés del claustre i la basílica a través d'una gran portalada de marbre blanc que és òbviament de l'època de transició entre els romànic i el gòtic. En la part dels arcs que cobreixen les arquivoltes i timpà, bé es pot dir que són gòtiques, però les columnes amb els seus capitells són romàniques. Hi ha capelles de molta devoció popular amb petits retaules: de sant Ramon Nonat restaurat recentment (2011), de santa Rita, de la Mare de Déu de la Peña, de la Mare de Déu de la Llum, del Sant Crist de les ànimes del Purgatori, dels beats Dr. Tarrés i el pare Tous, dels màrtirs de la guerra civil, dels màrtirs de la guerra dels francesos, de sant Eloi.. i dues capelles en les que foren enterrats el Sr. Girona i el seu familiar Santlley, que pagaren la façana principal a finals del segle XIX i principis del XX; les escultures són de l'artista modernista Josep Llimona (1864-1934).

42. Mossèn Borra

També en el claustre, en la galeria que dona a la capella de Lepant, es troba el monument a Mossèn Borra (dit també Antoni Tallauder) (†1446). Aquest personatge era un curial de la cort de Pere IV que, segons es pot deduir per les culleretes que pengen del seu cinturó, tastava vins. Tenia funcions curials. Alguns donen crèdit a una tradició que diu que ell era l'autèntic rei, ja que la dida del rei el va canviar pel seu propi fill. També qui passegi pel claustre necessàriament trepitjarà làpides sepulcral dels gremis de fusters, teixidors,

sastres, flequers...; tanmateix, a finals del segle XIX tots els cossos sepultats foren traslladats a cementiris civils de la ciutat.

43. La sala capitular

En la galeria al costat de la capella de Lepant, es troba l'entrada a la sala capitular, convertida en Museu Capitular. Consta de dues sales grans. La més profunda és una sala rectangular coberta amb volta de canó i llunetes. En la volta hi ha les pintures que representen la glorificació de sant Oleguer i santa Eulàlia emmarcats per tota una sèrie de virtuts i figures al·legòriques acompanyades de filacteris amb textos de la Bíblia; és obra del pintor barceloní Pau Prim. Dins aquesta sala hi ha la famosa pintura que representa el descendiment de la creu, de Bermejo (1490). Aquest artista el va pintar per a la capella privada de l'ardiaca Lluís Desplà, que morí el 1524. En la pintura hi ha sant Jerònim i el donant agenollat. En aquesta sala també tenim un quadre de gran format que representa la presa del canonicat per part del rei Carles III, pintat per Manuel Tramulles (1768). Tots els reis, en ser també comtes de Barcelona des de Jaume I, eren considerats canonges de la nostra catedral. L'actual Joan Carles I encara avui dia (2011) no ha pres possessió. També hi ha el retaule de Tots els Sants, de Lochner.

En la sala primera, de factura totalment gòtica, hi ha instal·lada en un espai degudament condicionat la famosa custòdia de Barcelona. Fou executada per un orfebren de Barcelona a les acaballes del segle XIV. Té tres sectors clarament diferenciats: les corones reials (part superior), l'ostensori i la denominada cadira del rei Martí l'Humà. Es diu que per última voluntat aquest rei, en no tenir descendència, volgué que el seu tron l'ocupés Jesús Sagramentat. La custòdia és passejada pels carrers de Barcelona el dia de Corpus amb gran solemnitat, ja que aquest dia ha estat considerat com la festa major de Barcelona durant molts segles. També formen part de la custòdia: la joia de la Resurrecció, la que té forma de pèsols (donada pels camperols), el gall, molts pectorals i anells episcopals.

En aquest sector del Museu s'ha instal·lat el retaule de sant Bernardí i l'àngel custodi de Jaume Huguet que presidia la capella dels esparters i vidriers, una peça fonamental del gòtic internacional català.

La majoria de les peces del denominat "Tresor" es van instal·lant en aquestes sales del claustre. Tanmateix resta en el Tresor la famosa creu de santa Eulàlia, de Francesc Vilardell (a. 1383). És d'argent daurat, cisellat i repussat. Al centre hi ha la imatge de santa Eulàlia, amb restes de policromia en la cara i mans, i a cada braç hi ha un esmalt de forma trevolada representant els quatre evangelistes. Hi ha també l'espasa del condestable, peça importantíssima.

45. La façana de Sant Iu

Les dues façanes principals de la nostra catedral són la de Sant Iu i la neogòtica patrocinada per Girona. La de Sant Iu (patró dels procuradors i advocats) es troba en el carrer dels comtes, i està a l'alçada de la part esquerra del fals creuer, precisament al costat del lloc on hi ha l'orgue a l'interior. És un

conjunt monumental format per la torre del campanar i una portalada ogival que sosté tota la torre. En l'època de la transició del romànic al gòtic es vol indicar que l'arc ogival és tant o més segur que el de mig punt romànic, fins i tot aguantant el pes de tota la torre. És, òbviament, una forma, per aquell temps, molt agosarada. La portada és de marbre i pedra arenosa de Montjuïc. A banda i banda de l'arquivolta hi ha la làpida de Jaume I que anuncia l'inici de les obres de la catedral. Sobre les pilastres hi ha àngels músics que treuen el cap per l'extradós de l'arc. En el timpà hi ha la representació de santa Eulàlia, sobre la qual hi ha un petit dosseret. Les impostes que es troben a les dues bandes possiblement siguin aprofitats de l'època romànica, i les de l'esquerra representen un griu atacant un còndor, un guerrer armat d'escut i maça molt pelut, i un croat lluitant contra un animal fantàstic. Les de la dreta figuren un personatge togat donant mort a un lleó amb la seva espasa, un ase i un mussol al mig del bosc i un animal de gran volum que sembla estar alletant les seves cries. A sobre també hi ha fornícules amb bàculs a cada costat sense cap imatge. Per últim, hi ha una cornisa que va de banda a banda i que és l'inici de la mola que és el campanar dir "de les hores". Totes les escultures són protegides per sistemes antiaius. El mateix cal dir en la façana principal.

46. La façana dels maldecaps

La façana neogòtica es considera avui dia la façana principal. Ha estat recentment en restauració, ja que els carreus estaven fixats amb ferro i aquest s'ha rovellat i els feia caure. Actualment ja s'ha sanejat col·locant-hi titani. El cimbori s'ha hagut de desfer i fer de nou tot, àdhuc la santa Helena (obra de l'escultor Batista Alentorn, 1913), que ha estat baixada durant dos anys per a ser de nou col·locada (el 22 de setembre de 2011) al pinacle, a 84,50 metres d'alçada.

47. Mestres i Font, bons arquitectes

Sabem que el 1882 el capítol catedral va convocar el concurs per assignar el projecte de la façana, ja que no s'havia acabat al segle XV el cimbori. L'arquitecte Josep Oriol i Mestres, inspirant-se en un projecte –conservat a l'Arxiu Capitular– del mestre Carlí del segle XV, s'imposà en el concurs, realitzant-se la seva proposta de façana. En canvi el cimbori fou dissenyat per Agustí Font i Carreras ja al segle XX. Oriol i Mestres era considerat el patriarca de l'arquitectura en aquell moment. Va ser autor de monografies sobre l'església de Santa Maria del Pi, el monestir de Pedralbes, i la mateixa catedral. Té una arquivolta molt plena d'imatges de sants, cresteries en el timpà dins l'arquivolta i una altra sobre l'extradós. Els sis contraforts que sobresurten de la mateixa façana tenen imatges dels sants barcelonins o de major devoció a la diòcesi, com per exemple sant Josep Oriol, sant Ramon de Penyafort... Hi ha 113 imatges: àngels, creus, caps de personatges que hi ha qui diu que són de la família del Sr. Girona... Aquest fou qui sufragà totes les despeses amb una aportació equivalent a un milió i mig de pessetes. El cimbori és especialment esvelt, amb un calat molt típic del modernisme. Hi ha 8 grans escultures d'àngels; aquest últim grup el féu B. Alentorn. El primer grup d'escultures fou fet per Agapit Vallmitjana, tot i que possiblement alguna la féu Gargallo. Al voltant del cimbori, ultra els àngels, hi ha 12 pinacles, i flanquejant el cimbori hi ha dues torres també d'estil neogòtic.

48. Des dels terrats: els dos campanars

Des del 3 de maig de 1983 es poden visitar els terrats de la catedral. L'ascensor puja quaranta metres. Es pot veure un panorama molt interessant: EL Mare Nostrum (Mediterrani), el monument a Colom, el Liceu, Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, Sants Just i Pastor, Montjuïc, Sant Agustí, la Sagrada Família... i quasi es poden tocar els dos campanars i el cimbori de la catedral. Cada campanar s'aixeca en les zones laterals del transsepte o creuer. L'escala de cargol –i per això a dalt hi ha representat un cargol– s'agafa des de la capella de les ànimes i des de la Sagristia o el claustre respectivament, i tenen el seu nom: l'un és el campanar litúrgic i l'altre el de les hores. En el primer s'hi conserven les següent campanes: l'Oleguera (de 125 quilos), la Severa (o seny del lladre, de 152 quilos), l'Angèlica (de 216 quilos), la Paciana (de 343 quilos), la Narcisa (de 422 quilos), la Gregòria (de 418 quilos), la Dolors (de 858 quilos), l'Antònia (de 951 quilos), la Mercè (de 1489 quilos), la Tomasa (de 2241 quilos), i la Montserrat (de 3103 quilos). Com podem veure, totes tenen noms femenins, i van ser batejades abans de ser pujades al campanar. La més cèlebre és la Tomasa, que toca en festes grosses. Aquesta fou donada pel canonge Francesc Franc quan prengué possessió del seu canonicat l'any 1539. En un principi es deia "Franca", però en ser el canonge esmentat molt devot i en ostentar l'altar i benefici de sant Tomàs Becket –arquebisbe de Canterbury (†1171), es canvià el nom. En les grans festes toca la Tomasa i és motiu de gran alegria pels infants quan toca, perquè deien que hi hauria un bon dinar aquell dia. També la Severa era molt popular, doncs tocava per avisar que des d'aquell moment calia tancar les portes de les cases per si passava algun lladregot.

El campanar que s'aixeca sobre la portalada de Sant Iu és el del rellotge. Té tres cossos, i en el tercer hi ha el rellotge de la ciutat, i coronant tot el campanar hi ha dues campanes: la de les hores i la dels quarts, que són l'Eulàlia (de 5.5000 quilos) i l'Honorata (de 750 quilos). Aquesta última és cèlebre perquè almenys tres cops ha esta estimbada, doncs era la que tocava a sometent o convocatòria d'homes armats per defensar la ciutat. Fou cèlebre l'episodi de Felip V, que la féu condemnar estimbant-la perquè havia tocat la convocatòria contra les tropes franceses quan assetjaven la ciutat l'11 de setembre de 1714. També cal anotar que aquestes campanes del rellotge i les dels actes litúrgics eren tocades pels sonadors (uns sis individus) que feien pràcticament la vida a dalt del campanar, i per tant allà tenien una petita cuina i una comuna, que és molt fotografiada com a peça curiosa més que artística.

